

Статті

Людмила ОВЧАРЕНКО

**ДІЯЛЬНІСТЬ СЛОВ'ЯНОСЕРБСЬКОГО
ПОВІТОВОГО ЗЕМСТВА
КАТЕРИНОСЛАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ,
СПРЯМОВАНА НА РОЗВИТОК
НАЙБІЛЬШОГО ОСЕРЕДКУ
ГОНЧАРНОГО ПРОМИСЛУ НА МЕЖІ
СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ Й ДОНЩИНИ –
С. МАКАРІВ ЯР (1902-1915)**

Ludmyla OVCHARENKO. On Activities of Slovyanoserbksian Regional Zemstvo Katerynoslav prov. in Favour of Development of the Largest Pottery Craft Center on the Border of Slobidska Ukraine and Don Basin Area. Makariv Yar (1902-1915).

Найбільший гончарний осередок на межі Слобідської України й Донщини – село Макарів Яр (фото 1, 2) Слов'яносербського повіту Катеринославської губ. ще не був об'єктом комплексного наукового етнологічного дослідження. Зокрема, тривалий час маловивченою ділянкою народознавчих студій був вплив заходів Слов'яносербського повітового земства на закономірності історичного розвитку макарово-ярівського гончарства. Лише на поч. ХХІ ст. у наукових виданнях було опубліковано кілька статей, які розкривали деякі аспекти даного питання. Так, 2001 р. побачила світ стаття науковця Луганського обласного краєзнавчого музею Наталі Каплун "Гончарство на Луганщині (к. ХІХ – нач. ХХ в.)", у якій авторка охарактеризувала макарово-ярівське гончарство та ряд заходів Слов'яносербського повітового земства, спрямованих на сприяння гончарному промислу¹. Результати наступного дослідження Наталі Каплун та ще одного науковця цього ж музею Наталі Смілянської було узагальнено в статті "До історії гончарного промислу села Ма-

¹Каплун Н.Н. Гончарство на Луганщині (к. ХХ – нач. ХХ в.) // Луганщина: Етнокультурний вимір.- Луганськ: Альма-матер, 2001.- С. 112-119.

карів Яр" (2004)². У ній автори не лише з'ясували особливості історичного розвитку гончарства в с. Макарів Яр, а й частково проаналізували діяльність Слов'яносербського повітового земства, спрямовану на розвиток промислу. Про окремі заходи Слов'яносербського повітового земства щодо сприяння гончарству писала в своїй статті керамолог Людмила Метка³. Більш повні відомості про заходи Слов'яносербського повітового земства, спрямовані на підтримку гончарного промислу в с. Макарів Яр, містить книга Людмили Овчаренко "Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні"⁴. Таким чином, деякі заходи Слов'яносербського повітового земства, спрямовані на підтримку й розвиток макарово-ярівського гончарства досі залишалися нез'ясованими.

Фото 1. Куток села Макарів Яр, Луганщина. Кін. ХІХ – поч. ХХ ст. Автор фото невідомий. Копія – Історико-меморіальний музей Олександра Пархоменка.

Наприкінці ХІХ ст. в осередках кустарних промислів України почали виявлятися перші ознаки їх занепаду, спричиненого економічним розвитком країни. Кустарне виробництво все більше зазнавало конкурентного впливу промисловості. За таких умов виникла потреба у втіленні ці-

²Каплун Наталя, Смілянська Наталя. До історії гончарного промислу села Макарів Яр // Український керамологічний журнал.- 2004.- № 4.- С. 48-59.

³Метка Людмила. Гончарство Луганщини (за матеріалами етнографічної експедиції) // Український керамологічний журнал.- 2002.- № 2.- С. 21-28.

⁴Овчаренко Людмила. Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні.- Опішне: Українське Народознавство, 2008.- 160 с. (Керамологічне трикнижжя "Гончарний здвиг Донбасу", кн. 2; Академічна керамологічна серія "Гончарні школи України", вип. 1).

льових заходів, спрямованих на підтримку й розвиток кустарних промислів.

На території Лівобережної України цією проблемою опікувалося Міністерство державного майна, створене 1888 р., та його структурний підрозділ – Головне управління землевпорядкування і землеробства (ГУЗіЗ). ГУЗіЗ через мережу спеціалістів поширювало нові інструменти, матеріали та прийоми роботи, наглядало за організацією навчального процесу в інструкторських школах і за діяльністю інструкторів. Кустарні техніки своїми знаннями й порадами допомагали втілювати земські заходи, спрямовані на допомогу кустарним промислам. Також ГУЗіЗ утримувало школи інструкторів з різних кустарних виробництв, направляло випускників на роботу до земств; видавало друковані посібники й альбоми в галузі кустарних промислів; утримувало кустарний музей; проводило лабораторні дослідження глини та інших матеріалів; вживало заходи, спрямовані на охорону здоров'я кустарів⁵. Відповідно до своїх завдань Міністерство держмайна підготувало програму розвитку і сприяння кустарній промисловості за такими напрямками: 1) підтримка існуючих і відкриття нових спеціальних шкіл для кустарів у центрах кустарних промислів; 2) підтримка існуючих зразкових кустарних майстерень; 3) підтримка кустарного музею в Санкт-Петербурзі; 4) утримання персоналу кустарних техніків та інструкторів; 5) влаштування виставок кустарних виробів; 6) організація замовлень для кустарів; 7) постачання кустарям сировини; 8) підтримка кустарних складів; 9) видання популярних видань; 10) організація статистичних досліджень⁶.

Ініціаторами впровадження таких заходів на місцях стали земства. Починаючи з 1880-их рр., вони організовували польові обстеження гончарних осередків, лабораторні дослідження місце-

вих глини, відправляли сільських гончарів на навчання до гончарних шкіл і заводів. Одночасно земства розвивали таку новітню форму передачі професійної майстерності як створення показових гончарних майстерень навчально-виробничого характеру.

В одному із видань вдалося віднайти дані щодо асигнувань губернських земств Лівобережжя на розвиток спеціалізованих навчальних закладів для кустарів за кошторисом 1901 р., які подано у зведеній таблиці (табл. 1)⁷.

Наведені в таблиці дані доводять, що найактивніше витрати на професійну освіту кустарів у грошовому вимірі здійснювали Полтавські земства (губернське й кілька повітових), які вкладали кошти у земські майстерні. У числі цих закладів були спеціалізовані гончарні майстерні в Опішному Зінківського повіту, Постава-Муках Лохвицького повіту і Глинську Роменського повіту, Миргородська художньо-промислова школа ім. Миколи Гоголя. У Харківській губернії активність виявляли повітові земства, але їх ініціативи в галузі гончарства без суттєвої підтримки губернського земства не давали очікуваних результатів. Так, діяльність гончарних навчальних майстерень у Новій Водолазі Валківського повіту та Межириччі Лебединського повіту загальмувалася на початковому рівні. Чернігівське губернське земство здійснювало фінансування кількох навчальних майстерень, у тому числі й Олешнянську гончарну майстерню в Городнянському повіті. Увага губернського земства Херсонщини до кустарництва була слабкою і не орієнтувалася на гончарство. На Катеринославщині активність земств обох рівнів також була не дуже активною.

Загалом на території Лівобережжя підтримка кустарних промислів з боку ГУЗіЗ неухильно зростала: у 1888-90 рр. на їх розвиток було асигновано по 35 тис. крб. щорічно; упродовж 1898-1901 рр. – по 100 тис. крб.⁸. Саме в цей час, на поч. 1890-их рр., М.В.Пономарьов дослідив

⁵Общие центральные организации по кустарной промышленности // Ежегодник кустарной промышленности. 1912 год. – СПб.: Типо-литография “Энергия”, 1912. – Т. 1. – Вып. 1. – С. 96-97; Кустарная промышленность, её нужды и меры их удовлетворения. – СПб.: тип. В.Киршбаума, 1909. – С. 65.

⁶Пономарёв Н.В. Обзор деятельности правительства на пользу кустарной промышленности (1888-1902). – СПб.: Типография В.Ф.Киршбаума, 1902. – С. 2.

⁷Сірополко Степан. Історія освіти на Україні. – Львів: накладом Т-ва “Взаїмна поміч Українського Вчительства”, 1937. – С. 120.

⁸Каплан Д.А. Кустарная промышленность Украины. – Харьков: Издание статистико-экономического отдела Укрвнешторга, 1922. – С. 6.

стан цього промислу в Катеринославській губернії. Зокрема, він побував у Новомосковську, де зробив опис місцевих гончарень⁹.

Потужний розвиток гончарної промисловості поч. ХХ ст. ніскільки не сприяв розвитку кустарного гончарного виробництва. Навпаки, промисловий поступ знецінював продукцію гончарів-кустарів за неухильного зростання собівартості кустарного виробництва глиняних виробів. Зокрема, безкоштовне доти користування кар'єрами глини поступово стало платним, значно подорожчало паливо, а отже, й випалювання глиняного

Фото 2. Панорама колишнього гончарного осередку. Пархоменко (Макаров Яр), Луганщина. 30.08.2007. Фото Юрка Пошивайла. НАУГ.

посуду. Сукупність цих та багатьох інших несприятливих обставин призводила до скорочення кількості гончарів у багатьох гончарних осередках. Заняття цим промислом переставало бути основним у їхньому житті й поступово ставало підсобним до хліборобства¹⁰. З огляду на новітні економічні тенденції і прогнози, 1906 р. екстрені земські збори Слов'яносербського повіту скоротили асигнування на поліпшення гончарного промислу в селі Макаров Яр¹¹.

⁹Пономарёв Н.В. Кустарные промыслы Екатеринославской и Калужской губернии. Отчёты 1891-1892 гг. // Отчёты и исследования по кустарной промышленности в России.- СПб.: Типография В.Киршбаума, 1894.- Том II.- С. 165-168.

¹⁰Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр // Ежегодник-справочник Славяносербского Уездного Земства на 1914-й год: В трех отделах.- Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1914.- С. 138.

¹¹Свод экономических мероприятий Славяносербского

У тамтешньому гончарстві все помітнішими ставали ознаки економічної кризи. Суттєво зменшилася чисельність гончарів: з числа колись майже трьох сотень зайнятих у промислі гончарів, 1909 р. лише 100 чоловік зберігали відданість родовому заняттю. Вони щорічно виготовляли до 100 тис. шт. неполив'яних горщиків¹².

На поч. ХХ ст. скоротилася тривалість робочого часу, який кустарі відводили для заняття гончарством. Однією з визначальних спонук до заняття гончарством був вільний час узимку: *“Нема задля чого працювати, працюємо даремно, але нікуди діти взимку час”*, – зізнавалися макарів-ярівці¹³. Так, якщо 1886 р. робочий день гончаря тривав 15-16 год., виготовлення глиняних виробів майстри починали у вересні й закінчували в березні, після чого тривав період так званого *“вижиги”* – випалювання горщиків, який переривався в липні двома тижнями польових робіт¹⁴, то на поч. 1900-их рр. гончарі працювали переважно від 6 до 16 год. впродовж 100 вільних від землеробства днів (від листопада до лютого). За цей час середньостатистичний макарів-ярівський гончар міг виготовити до 100 різноманітних горщиків у день, а загалом, за весь річний період роботи – не більше 10 тис. глиняних виробів. Насправді ж, узагальнююча продуктивність роботи складала лише 2446 виробів на одного кустаря в рік. Головними причинами такої невисокої продуктивності праці майстрів були технічна недосконалість гончарного виробництва та зростаюча собівартість виготовлення глиняних виробів. Наприклад, для виготовлення 1000 виробів макарів-ярівським гончарям необхідно було витратити: 1,5 крб. на підвезення глини з хутора Водяного (1 день); 1,5 крб. на підготовку

уездного земства с 1866 по 1911 гг.- Луганск: Типо-литография С.М.Гаммерштейн, 1912.- С. 672.

¹²Доклад об улучшении гончарного производства в селе Макаровом Яре // Журналы и доклады Славяносербского Уездного Земского Собрания 45-й очередной сессии 1910 г. и экстренных заседаний 10 февраля и 20 мая 1910 г. с приложениями.- Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1911.- С. 160.

¹³Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр...- С. 140.

¹⁴Сборник статистических сведений по Екатеринославской губернии. Славяносербский уезд.- Екатеринослав: Типография Я.М.Чаусского, 1886.- Вып. 3.- С. 303.

формування маси (розмочування, розмішування, розминання – 2 дні); 9,75 крб. на безпосереднє формування виробів (12-13 днів); 2,5 крб. на придбання необхідних для випалювання матеріалів; 3,5 крб. в день на укладання й виїмання виробів із горна за участю помічника; залучення помічника із тягловою робочою силою 1,5 дня – 2 крб., 2 дні – 3,1 крб. У цілому, кустар затратив 19-20 днів і 18-19 крб.¹⁵. 1000 виготовлених таким чином виробів гончар міг продати в середньому за 29,14 крб. Відрахувавши від цієї суми вартість затрачених матеріалів і роботи, отримаємо середній двадцятиденний заробіток гончаря у розмірі 10 крб. Отже, впродовж 6-7-ми годинного робочого дня гончар заробляв 50 коп. Цей заробіток ще залежав від місця продажу товару; зокрема, при вивезенні його за межі села, прибутковість гончарного виробництва ставала ще меншою¹⁶.

За таких економічних умов кустарне гончарне виробництво очікував поступовий занепад, аж до повного зникнення. Щоб цього не сталося, – за висновками земських діячів, – *“Нужны были коренные изменения в самом производстве, чтобы не дать ему заглохнуть; нужна была помощь извне, так как сами кустари... земледельцы по преимуществу, не могли выйти из создавшегося положения, и видя свою беспомощность, одни за другим стали бросать гончарное дело”*¹⁷.

Наполегливі запити Катеринославського губерньського земства щодо заходів, спрямованих на підтримку місцевого гончарного промислу, змусили Слов'яносербське повітове земство на поч. ХХ ст. пошукати роботу в цьому напрямку, передовсім у Макаровому Яру як найбільшому в повіті осередку гончарства. 1901 р. чергові повітові земські збори нарешті звернули увагу на гончарство й доручили управі обстежити місцеве виробництво. Наступним кроком стало вивчення 1902 р. повітовим агрономом із загального стану гончарства та відправлення зразків глини із хутора Лисого та земель місцевого власника Мартенса для лабораторного дослідження в Миргородській

художньо-промислової школі ім. Миколи Гоголя. Невдовзі повітова управа подала земським зборам 1905 р. пропозиції щодо поліпшення макарово-ярівського гончарства. У доповіді з цього питання детально проаналізовано причини занепаду тамтешнього гончарства. Зокрема, зазначалося, що емальований посуд все більше витісняв кустарний горщик, а відсутність сучасних знань з гончарної справи заважала кустарям виступити на ринку з “новітньою” продукцією, яка мала значний попит (декоративні кахлі для камінів та печей, вази, глечики та черепиця)¹⁸. Одним із першочергових завдань земства було визнано вдосконалення методів навчання гончарству. Маючи за приклад широко рекламовані заходи Полтавського губерньського земства, спрямовані на підтримку гончарного промислу, Слов'яносербська земська управа визнала необхідним відкриття в майбутньому гончарної школи в Макаровому Яру, а доти вирішила направити учнів із середовища кустарів до вже діючих спеціалізованих шкіл¹⁹.

Традиційно майстерність гончарювання місцеві гончарі передавали своїм дітям, майже винятково хлопчикам; рідше навчали цьому ремеслу підлітків з інших родин. Спершу, з 12-15-річного віку, учнів учили виготовляти свистунці, “монетку”, а згодом – більш складні вироби²⁰. Досягнувши 18-ліття, юнаки ставали самостійними кустарями²¹. Проте опанування гончарних знань батьків не завжди передбачало засвоєння чогось нового, що гарантувало б успішне просування продукції на новітніх ринках збуту. Нагальним стало питання “вливання свіжої крові”, тобто навчання гончарству в майстрів з інших гончарних осередків, які досягли більших успіхів у гончарстві. Уперше думка запросити *“специалиста глиняных изделий для обучения крестьян производить полированную посуду и различные изделия из глины”*²² виникла в діячів Слов'яносербської повітової управи 1905 р. На жаль, уже 1906 р.

¹⁸Там само.

¹⁹Там само.

²⁰Польові матеріали Людмили Овчаренко // Приватний архів Людмили Овчаренко.

²¹Сборник статистических сведений по Екатеринославской губернии... – С. 303.

²²Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр... – С. 143.

¹⁵Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр... – С. 138-139.

¹⁶Там само. – С. 139.

¹⁷Там само. – С. 142.

земство скасувало рішення про асигнування на ці потреби 100 крб.²³. Проте під впливом зростаючого зацікавлення гончарством Макарового Яру з боку Катеринославського губерньського земства, на Слов'яносербських земських зборах 1907 р. з невідомих причин було порушено клопотання про асигнування 300 крб. на обстеження в селі гончарного промислу, оскільки достеменно ніхто із земців не знав реального стану промислу та його першочергових потреб. Доповідь земські збори прийняли, але клопотання про ґрунтовне вивчення макарово-ярівського гончарства так залишилося без задоволення²⁴.

1908 р., як підсумок листування Слов'яносербської повітової управи з гончарями Полтавщини, до Макарового Яру прибув один із гончарів (з'ясувати його прізвище не вдалося). Однак земство не виділило коштів на його утримання. У пам'яті макарово-ярівських гончарів він залишився "апостолом гончарного дела"²⁵, якому дехто з них завдячував умінням виготовляти полив'яний посуд, знаннями щодо більш зручного й вигідного випалювання гончарних виробів та деякими вдосконаленнями місцевого горна²⁶.

Увага, виявлена до приїжджого гончаря, спонукала повітову управу запровадити практичне навчання кустарів удосконаленим способам роботи з глиною. З цією метою 1909 р. до Макарового Яру на посаду інструктора з гончарного виробництва запросили Федора Чирвенка – славетного майстра з Опішного (Полтавщина), який за чотири місяці свого перебування, упродовж 25.01-25.03 та 10.05-10.07.1909 р., навчив гончарів виготовляти полив'яний посуд²⁷ і за 100 крб. продав одну із своїх професійних таємниць виготовлення полив'яного посуду. Останній факт свідчить про вкрай погану поінформованість місцевих го-

нчарів, адже лише повна необізнаність кустарів із рівнем сучасних технологічних досягнень у гончарстві, відсутність будь-яких даних про наявні лабораторії й різноманітні друковані рекомендації могли примусити кустарів платити значні кошти за гончарну "таємницю". На утримання Федора Чирвенка та його проїзд було затрачено 220 крб., на придбання необхідних матеріалів для показових робіт (свинець, окис заліза, марганець та ін.) – 25 крб.

Найбільш старанним учнем опішнянського майстра став місцевий гончар Семен Звіряка. Кустарі Макарового Яру наочно переконалися в тому, що з місцевих глин можна виготовляти значно кращий посуд, у результаті чого пошавилося зацікавлення самим промислом²⁸. Однак діяльність інструктора виявилася не такою продуктивною, як очікувалося, і причин тому було кілька: 1) замалий час його перебування; 2) не всі кустарі знали про безкоштовність послуг інструктора; 3) у самого інструктора не все вдавалося, можливо, тому, що він не встиг пристосувати свої знання до місцевих сировинних матеріалів; 4) відсутність удосконаленого горна, яке не встигли побудувати, а у звичному для макарово-ярівських гончарів горні полив'яний посуд псувався²⁹. Остання обставина виникла внаслідок того, що сільська громада визначилася з місцем будівництва горна лише наприкінці червня, коли термін перебування Федора Чирвенка закінчився³⁰.

Після від'їзду інструктора, за свідченням гончаря Артюшенка, до Макарового Яру з власної ініціативи прибув гончар з Ізюму Харківської губернії³¹, який також дав кустарям окремі поради щодо вдосконалення гончарного виробництва. Внаслідок цих повчальних настанов кількість неполив'яного посуду, що виготовляли гончарі Макарового Яру, за кілька років зросла вдвічі (біль-

²³ Там само.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

²⁷ Лашук Юрій. Українська народна кераміка XIX-XX ст.: Дисертація на здобуття наук. ст. д-ра мистецтвознавства / Рукопис. – Львів: Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва, 1969. – 526 с. // Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства. – Ф. 1. – Оп. 2. – Од. зб. 16/1. – С. 372.

²⁸ Доклад об улучшении гончарного производства в селе Макаровом Яре // Журналы и доклады Славяносербского Уездного Земского Собрания 45-й очередной сессии 1910 г. и экстренных заседаний 10 февраля и 20 мая 1910 г. с приложениями. – Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1911. – С. 161.

²⁹ Там само. – С. 162.

³⁰ Там само.

³¹ Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр... – С. 144.

ше 200 тис. шт. на рік), а в асортименті з'явилися полив'яні вироби (до 8 тис. шт. на рік)³². Так, 1913 р. в селі зафіксовано 102 гончарі, які виготовляли близько 249,5 тис. шт. глиняних виробів, з яких 246,5 тис. шт. – кухонного посуду, у тому числі 44 тис. – глечиків, 4 тис. – горщиків для квітів. Сукупна вартість гончарної продукції складала 7270,5 крб., що становило приблизно 71,28 крб. середнього річного заробітку на одного кустаря³³. Такі невисокі прибутки не дозволяли ефективно розвивати промисел і впроваджувати у виробництво новітні технологічні досягнення.

Оскільки запрошені навчителі не поділилися всіма знаннями щодо виготовлення поливи та її застосування, діяльність земських органів у цьому напрямку продовжувалася. Тим часом, населення повіту відчувало нагальну потребу в предметах гончарного виробництва (у тому числі, в черепиці та цеглі), але їх виготовлення в домашніх умовах було недосконалим. Необхідно було передовсім вивчити властивості місцевих глин. Отримавши результати лабораторних досліджень, земські діячі з'ясували б, які саме заходи з підтримки гончарства потрібно здійснювати першочергово³⁴. 7 серпня 1909 р. до Макарового Яру прибув відряджений Відділом сільської економії та сільськогосподарської статистики Головного управління землевпорядкування та землеробства, професор кераміки Санкт-Петербурзького технологічного інституту О.Соколов. Він оглянув посуд макарово-ярівських гончарів та взяв зразки місцевих глин для проведення у спеціалізованій лабораторії інституту необхідних технічних аналізів, пов'язаних із визначенням придатних для цих

глин рецептів полив. За кілька місяців необхідні дослідження було проведено, а їх результати надіслано 1910 р. Слов'яносербській земській управі³⁵. Того ж року повітова управа прийняла рішення про участь у Південно-руській сільськогосподарській промисловій і кустарній виставці, яка мала відбутися в Катеринославі з 1 липня до 25 вересня 1910 р. До участі у виставці залучалися Катеринославська, Харківська, Полтавська, Таврійська та Херсонська губернії, області Війська Донського і Кубанського. Для виставкового відділу кустарної промисловості Слов'яносербське земство запропонувало різноманітні вироби, у тому числі й гончарні; на їх збирання й відправлення було асигновано 50 крб.³⁶. Одночасно земство виділило 300 крб. на запрошення в Макарів Яр досвідченого гончаря і 100 крб. – на додаткове дослідження місцевих глин³⁷.

Тоді ж Слов'яносербська повітова земська управа звернулася до земських зборів із проханнями:

1) порушити перед Головним управлінням землевпорядкування й землеробства клопотання про направлення до Макарового Яру інструктора-гончаря на тривалий час;

2) направити 2-х гончарів до гончарної школи для вивчення більш досконалих способів гончарного виробництва. (Уперше така думка з'явилася в слов'яносербських земців 1908 р., коли вони звернулися до земських зборів з проханням відправити місцевих гончарів за рахунок земства на практичні курси при гончарних майстернях у містечку Опішному Зіньківського повіту та в містечку Глинськ Роменського повіту Полтавської губернії, а також на навчання до Миргородської художньо-промислової школи ім. Миколи Гоголя)³⁸;

³²О пособии Словяносербского уезда Екатеринославской губернии земской управе на содержание инструктора о гончарном производстве // Державний архів Луганської області.– Ф. 395.– Оп. 2.– Од. зб. 2.– Арк. 7; Овчаренко Людмила. З історії Макаровоярівської керамічної кустарно-промислової школи // Історична пам'ять: Науковий збірник.– Полтава: АСМІ, 2004.– № 2.– С. 101.

³³Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр...– С. 138, 140.

³⁴Доклад о мерах к улучшению гончарного промысла в уезде // Журналы и доклады Славяносербского Уездного Земского Собрания 44-й очередной сессии 1909 г. и экстренных заседаний 15 и 16 марта и 12 июля 1909 г. с приложениями.– Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1910.– С. 161.

³⁵Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр...– С. 144.

³⁶Доклад к вопросу о Южно-Русской областной выставке...– С. 401-406.

³⁷Смета расходов Славяносербского уездного земства на 1910 г. // Журналы и доклады Славяносербского Уездного Земского Собрания 44-й очередной сессии 1909 г. и экстренных заседаний 15 и 16 марта и 12 июля 1909 г. с приложениями.– Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1910.– С. 554; По докладу о мерах к улучшению в уезде гончарного промысла...– С. 147.

³⁸Свод экономических мероприятий Славяносербского

3) виділити 100 крб. для влаштування зразкового горна;

4) у землевласника Мартенса придбати у власність громади Макарового Яру кар'єр, де здійснювалося добування гончарної глини;

5) асигнувати 50 руб. на закупівлю матеріалів для показових робіт інструктора;

6) асигнувати 300 крб. на запрошення інструктора за земський рахунок, якщо Головне управління землевпорядкування і землеробства відмовиться профінансувати його приїзд за свої кошти³⁹.

Земські збори зважили на прохання й виділили 300 крб. на влаштування удосконаленого горна й запрошення інструктора. З невідомих причин майже нічого за ці кошти 1910 р. так і не було зроблено⁴⁰. Аналіз діяльності Слов'яносербського повітового земства в справі підтримки місцевого гончарства свідчить про невиконання більшості рішень, які приймали Слов'яносербські повітові земські збори. Тому Макарово-ярівське сільськогосподарське товариство у своєму клопотанні від 02.04.1911 р. до Слов'яносербської повітової земської управи фактично дублювало основні позиції вищезгаданого прохання: 1) просити Департамент землеробства направити інструктора з гончарної справи; 2) відправити двох людей з Макарового Яру в гончарну школу за державні кошти; 3) побудувати в Макаровому Яру зразкове гончарне горно, яке мало б стати власністю сільськогосподарського товариства, що здавало б його місцевим гончарям у оренду⁴¹.

Повторне звернення Слов'яносербської земської управи до земських зборів не залишилося без уваги: на черговій сесії 1910 р. знову було порушено клопотання про підтримку гончарства в Макаровому Яру. Зокрема, звернено увагу на важливість промислу для примноження матеріальних статків місцевого селянства, на низький рівень гончарного виробництва, хоча за результатами проведених досліджень з'ясувалася придатність макарово-ярівських глин для виготовлен-

уездного земства... – С. 674.

³⁹ Доклад об улучшении гончарного производства в селе Макаровом Яре... – С. 160-163.

⁴⁰ Журналы и доклады Славяносербского Уездного Земского Собрания... – С. 147.

⁴¹ Обзор экономических мероприятий Славяносербского уездного земства... – С. 83.

ня якісного посуду, а піску – для приготування полив⁴².

З усіх рішень 1910 р. було виконано лише рішення щодо дослідження місцевих глин, у результаті чого 100 крб. було затрачено на вивчення покладів гончарних глин поблизу Макарового Яру та їх надсилання до лабораторії в Санкт-Петербурзі, а на 1911 рік на ці ж потреби земці запланували 200 крб.⁴³. З огляду на це, Макарово-ярівське сільськогосподарське товариство на своїх зборах, що відбулися 10 липня 1911 р., прийняло рішення повторно звернутися до земської управи з клопотанням про влаштування в селі зразкового горна, яке товариство планувало здавати в оренду гончарям, а також про відрядження до однієї з гончарних шкіл двох місцевих селян-гончарів⁴⁴. Управа запропонувала використати на ці потреби кошти, які попередньо було заплановано на запрошення інструкторів з гончарної справи⁴⁵. Загалом же 1911 р. витрати на підтримку гончарства повіту земці збільшили на 150 крб.⁴⁶. У загальному кошторисі витрат Слов'яносербського повітового земства на 1911 р. у числі заходів, спрямованих на розвиток кустарних промислів звернено увагу на необхідність підтримки навчальних і промислових майстерень, складів матеріалів, організації виставок готових виробів⁴⁷. Як підтверджує опублікований огляд

⁴² Доклад об улучшении гончарного производства в селе Макаровом Яре... – С. 161.

⁴³ Там само; Журналы и доклады Славяносербского Уездного Земского Собрания... – С. 156.

⁴⁴ Отчёт о деятельности Макаро-Яровского сельскохозайственного общества за 1911 год // Обзор экономических мероприятий Славяносербского уездного земства за 1911 год. – Луганск: Типо-литография С.М.Гаммерштейн, 1912. – С. 83-84.

⁴⁵ Протокол агрономического совещания 19 сентября 1911 г. // Обзор экономических мероприятий Славяносербского уездного земства за 1911 г. – Луганск: Типо-литография С.М.Гаммерштейн, 1912. – С. 161.

⁴⁶ Перечень новых и увеличившихся сравнительно с действующей сметой ассигновок по смете Славяносербского уездного земства на 1911 г. // Журналы и доклады Славяносербского уездного земского собрания 45-й очередной сессии 1910 г. и экстренных заседаний 10 февраля и 20 мая 1910 г. с приложениями. – Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1911. – С. 222.

⁴⁷ Смета расходов Славяносербского уездного земства на 1911 год // Журналы и доклады Славяносербского Уез-

економічних заходів Слов'яносербського повітового земства, 1911 р. було виділено не лише зазначену вище суму на обстеження місцевих глин, а й асигновано 450 крб. на організацію гончарної справи в повіті⁴⁸. На агрономічній нараді того ж року було вирішено заслухати питання розвитку гончарної справи в Макаровому Яру на чергових земських зборах⁴⁹.

Одночасно не припинялася започаткована 1902 р. співпраця Катеринославських повітових земств з Миргородською художньо-промисловою школою ім. Миколи Гоголя. Уже згадувалося, що 1902 р. на замовлення Слов'яносербського повітового земства вона здійснила лабораторні аналізи макарово-ярівських гончарних глин і охарактеризувала їх як високоякісні⁵⁰. 1910 р. школа провела дослідження глин, узятих із кар'єрів поблизу хутора Васиївка і слободи Євсуг Старобільського повіту. Директор Миргородського гончарного навчального закладу Олександр Кир'яков у письмових рекомендаціях зазначав, що для вдалої організації гончарної справи проведених дослідів недостатньо й необхідно взяти більшу кількість глин з різних кар'єрів повіту та з'ясувати їх сумісність із вживаними поливами. У відповідь на це Старобільська земська управа надіслала по 5 пудів глини з 5 кар'єрів і євсузьку вохру. Однак євсузькі гончарі неохоче погоджувалися на відкриття в їхньому селі гончарної майстерні й не захотіли клопотатися про її відкриття. Вони також не дали згоди на те, щоб якась інша майстерня користувалася покладами євсузької глини⁵¹. Оче-

видним було небажання тамтешніх кустарів відкрити свої ринки й сировинні запаси для майстрів з інших регіонів.

Як уже зазначалося, на межі XIX-XX ст. земства звертали чільну увагу на розвиток кустарних промислів, щоб у такий спосіб урятувати місцеву економіку від конкурентного впливу промислового виробництва. На прикладі Макарового Яру простежується активізація ініціативної діяльності повітового земства, спрямованої на розвиток гончарства. 1912 р., був прикметний рішучими змінами в поглядах земців на гончарний промисел у цьому осередку. Зокрема, ними було вжито ряд заходів, які в перспективі мали докорінно поліпшити місцеве гончарне виробництво:

1. Прийнято на службу в земство інструктора з гончарної справи І.Переборщикова, який закінчив Миргородську художньо-промислову школу ім. Миколи Гоголя.

2. Влаштовано горно для випалювання полив'яних гончарних виробів і виділено для оплати цих робіт 1016 крб.

3. Розпочато обладнання гончарної майстерні, ідея заснування якої бере початок від 1905 року, коли повітова управа, ознайомившись з досвідом Полтавської та Курської губерній, висловила думку про необхідність відкриття в повіті *“особой художественной школы изделий из глины”*.

4. Обстежено місцеві глини в Миргородській художньо-промисловій школі ім. Миколи Гоголя.

5. Заплановано тридцятиденні курси для гончарів повіту й губернії.

6. 300 крб. асигновано на відрядження двох селян із Слов'яносербського повіту і двох гончарів безпосередньо із с. Макарів Яр узимку 1911-12 рр. до однієї з гончарних шкіл⁵².

Такі значні витрати на гончарну справу 1912 р., порівняно з вкрай обережними й мізерними асигнуваннями на ці потреби в минулі роки, свідчили про кардинальні зміни в ставленні земців до гончарного промислу повіту. 1913 р.,

дного Земского Собрания 45-й очередной сессии 1910 г. и экстренных заседаний 10 февраля и 20 мая 1910 г. с приложениями. – Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1911. – Приложение. – С. 138.

⁴⁸Счёт суммам, отпущенным и израсходованным на экономические мероприятия Славяносербского уездного земства в 1911 г. // Обзор экономических мероприятий Славяносербского уездного земства за 1911 год... – С. 222.

⁴⁹Протокол агрономического совещания 21, 22 и 23 июня 1911 г. // Обзор экономических мероприятий Славяносербского уездного земства за 1911 г. – Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1912. – С. 156.

⁵⁰Свод экономических мероприятий Славяносербского уездного земства с 1866 по 1911 гг... – С. 671.

⁵¹Журналы XXXXVI очередного Старобельского Земского собрания 1910 г. – Старобельск: Типография Л.Н.Башлай, 1911. – С. 20-24.

⁵²О пособиях Славяносербского уезда Екатеринославской губернии земской управе на содержание инструктора о гончарном производстве... – Ф. 395. – Оп. 2. – Од. зб. 2. – Арк. 14, 16; Свод экономических мероприятий Славяносербского уездного земства с 1866 по 1911 гг... – С. 677; Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр... – С. 144-145.

який вирізнявся з-поміж попередніх ще більш радикальними пропозиціями, повітове земство вирішило, що вищезгадані курси для гончарів мали тривати 4 місяці й мати унаочнення, а навчально-показова майстерня мала бути оснащена необхідним обладнанням і лабораторією для проведення технічних аналізів місцевих глин на предмет їх придатності до гончарювання. Було складено відповідний кошторис на 6097 крб., яким передбачалося, що 5197 крб. асигнують Катеринославське губернське земство і Відділ сільської економіки та сільськогосподарської статистики при Головному управлінні департаменту землеробства та землевпорядкування. Окрім цього, губернські земські збори, за ініціативою гласного І.Яковенка, вирішили порушити клопотання перед урядом про геологічне обстеження глин Слов'яносербського повіту щодо придатності для гончарного, у т. ч. й черепичного виробництва. Однак із запланованих на 1913 р. видатків, з невідомих причин, губернське земство асигнувало лише 900 крб., а Відділ – 500 крб. Тому повітове земство тільки частково змогло здійснити заплановані заходи⁵³.

На черговій сесії губернських земських зборів 1913 р. Управа продемонструвала виготовлені з місцевих глин зразки облицювальної плитки, татарської черепиці, теракотових та полив'яних виробів, прикрас для квіткових клумб і ліплених виробів. Повітове земство не збиралося зупинятися на півдорозі й підкріпило свою доповідь висновками, які стали результатом його багаторічної роботи:

- Гончарна справа в Макарово-ярівській волості – явище не випадкове, а історично зумовлене;
- Влаштування зразкової гончарної майстерні – цілком доцільне;
- Одноманітні форми гончарних виробів не відповідають вимогам часу, тому обсяги виробництва незначні;
- Хоча гончарство – другорядне заняття селянина-землероба, воно є суттєвою підмогою для сімейного бюджету й потребує реорганізації на більш широких засадах, шляхом запровадження виготовлення таких глиняних виробів, які демонстрували на черговій сесії земських зборів 1913 р.;

- Необхідно організувати при навчальній майстерні лабораторію й продовжувати вивчення нових покладів глин, з'ясовуючи їх придатність для гончарства;

- Для розвитку гончарства в с. Макарів Яр кабінет інструктора потрібно укомплектувати різноманітними посібниками: літературою, картами, плакатами, діапозитивами;

- При гончарній майстерні організувати кімнату-музей, у якій би зберігалися зразки глин і виробів з них, а також формувалися колекції кращих робіт гончарів, що отримали відзнаки на виставках;

- Побудувати для майстерні спеціальне приміщення, яке б відповідало всім вимогам⁵⁴.

Було порушено клопотання про виділення коштів на розвиток гончарства – 900 крб. з бюджету губернського земства і 1800 крб. від Головного управління землеробства і землевпорядкування. Першочерговим завданням Слов'яносербського повітового земства стало будівництво навчальної гончарної майстерні в Макаровому Яру.

Не залишилися осторонь від питань розвитку гончарства в повіті й макарово-ярівські кустарі. Уже в травні 1913 р. вони зібралися в Макаровому Яру, щоб обміркувати свої проблеми, й одностайно зійшлися в думці про необхідність удосконалення гончарного виробництва. Вони відзначили, що гончарство залишалося для них важливим джерелом прибутків, які дозволяли поліпшувати основне заняття селянина – землеробство. На їхню думку, причин занепаду гончарства було кілька:

- 1) невизначеність прав селян щодо користування глинищем, яке було приватною власністю поміщика Мартенса, і його віддаленість від села;
- 2) тяжкий та шкідливий для здоров'я ручний спосіб приготування глиняної маси;
- 3) неякісні матеріали й ручне приготування поливи;
- 4) невміння виготовляти, окрім звичних горщиків та глечиків, інші вироби;
- 5) скорочення кількості ринків збуту готової продукції⁵⁵.

На наступних зборах, які відбулися 28 грудня

⁵³Там само.– С. 145.

⁵⁴Там само.– С. 149-150.

⁵⁵Там само.– С. 146-147.

1913 р., гончарі ухвалили рішення про об'єднання в артіль для організації збуту гончарних виробів та придбання сировини⁵⁶.

Тим часом Слов'яносербська управа склала кошторис витрат на утримання інструктора з гончарства і гончарної майстерні в Макаровому Яру 1914 р. (табл. 2)⁵⁷.

На жаль, не вдалося віднайти відомостей про повне фінансування цього проекту, проте є підтвердження того, що для навчально-показової майстерні восени 1913 р. було орендовано просторе приміщення, придбано сучасний гончарний круг, ручні машини для приготування глини й поливи, приладдя для проведення елементарного технічного аналізу глини і для виготовлення кахель⁵⁸.

15 січня 1914 р. Макарово-ярівську навчально-показову гончарну майстерню було відкрито. Очолив її вже згадуваний І.Переборщиков. У ній ознайомлювали кустарів з невідомими доти прийомами роботи з глиною, зокрема, починали з виготовлення кахель і прикрас для печей, облицювальної плитки й татарської черепиці, теракотових і полив'яних виробів (тарілей, тикв, макітер, горщиків, мисок, глечиків, скарбничок)⁵⁹, прикрас для квіткових клумб та ліплених виробів. Передбачалося впровадження поліпшень у традиційну технологію гончарного виробництва. Від 18 лютого до 15 березня того ж року при майстерні діяли курси, на яких п'ять селян із хутора Лисого працювали за гончарним кругом, вивчали склад та технологію обробки глини, її заготівлі й приготування до роботи, сушіння й випалювання виробів. І.Переборщиков відвідував гончарів Макарового Яру та с. Хорошилове, даючи їм при цьому поради щодо вдосконалення гончарної справи⁶⁰.

Беручи до уваги висловлені кустарями поба-

жання щодо обстеження глини, зважаючи на те, що результати проведених раніше експериментів ніде не обнародувалися, а також враховуючи те, що аналіз одного зразка глини коштував 42 крб., Слов'яносербська повітова управа відрядила інструктора-кераміста І.Переборщикова зі зразками глини, взятими з глинищ поблизу Макарового Яру, до Миргородської художньо-промислової школи ім. Миколи Гоголя. З 10 липня до 25 серпня разом із викладачами школи він проводив різноманітні аналізи макарово-ярівських глини. Висновки містили рекомендації щодо придатності тієї чи іншої глини для виготовлення певної групи глиняних виробів (табл. 3)⁶¹.

Результати обстеження глини Макарово-ярівської волості виявилися обнадійливими для майбутнього розвитку тамтешнього гончарства. По-перше, з'ясувалося, що значний масив гончарних глини довкола Макарового Яру можна було використати для виготовлення різноманітної глиняної продукції, а глини, які гончарі вважали непридатними для виробництва, наприклад, білоусівська чи новокиївська, що знаходилися на віддалі 1,5-2 верст, за своїми характеристиками були не гіршими за глини Мартенса, віддалені від осередку на 8-9 верст. По-друге, врахування результатів лабораторних аналізів у практичній роботі гончарів сприяв їх переорієнтуванню на виготовлення тих видів продукції, які були економічно доцільнішими для того чи іншого виробника і який можна було на той час більш вигідно продати. Так, тисяча глечиків на ринку коштувала 25 крб., а квадратний сажень облицювальної плитки (у 1 квадратному сажні було 268 шт. плиток) – 40 крб., не кажучи вже про кахлі. Тому рекомендуючи виготовляти з цієї глини лише певні вироби, які були для цієї сировини найоптимальнішими, земство таким чином сприяло раціоналізації гончарного виробництва⁶².

Відтоді гончарний промисел Макарового Яру перейшов до нового етапу свого існування. Земство почало звертати на нього особливу увагу, прагнучи максимально профінансувати всі ініціа-

⁵⁶Там само.– С. 150.

⁵⁷Доклад Славяносербской Уездной Земской Управы о развитии гончарного промысла // Журналы и доклады Славяносербского Уездного Земского Собрания 49-й очередной сессии 1914 г. и экстренных заседаний 25 января и 22 августа 1914 г.– Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1915.– С. 210.

⁵⁸Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр...– С. 149.

⁵⁹Там само.– С. 151.

⁶⁰Там само.– С. 146.

⁶¹Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр...– С. 147-148.

⁶²Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр...– С. 148-149.

Таблиця 1.

Розмір асигнувань на розвиток закладів профосвіти для кустарів у губерніях Лівобережної України (1901)

№ п/п	Губернії	Повітові земства (тис. руб.)	Губернське земство (тис. руб.)	% до загального кошторису на професійну освіту		Усього повітів у губернії	З них асигнували на профосвіту
				Повітові земства	Губернське земство		
1.	Катеринославська	39,6	45,6	7,0	54,3	8	6
2	Полтавська	45,3	97,1	7,7	53,8	15	4
3.	Харківська	58,1	22,6	11,4	8,7	11	10
4.	Херсонська	6,5	62,6	1,2	4,8	6	2
5.	Чернігівська	10,7	6,3	2,1	11,5	15	4

Таблиця 2

Кошторис витрат на утримання інструктора з гончарства і гончарної майстерні в Макаровому Яру (1914)

№ п/п	Статті витрат	Асигновано коштів (крб.)
1	Утримання інструктора	600
2	Утримання квартири інструктора	72
3	Утримання квартири під майстерню	200
4	Опалювання та освітлення майстерні	120
5	Утримання сторожа	120
6	Придбання палива для горна	50
7	Придбання матеріалів для гончарного, у тому числі кахельного, виробництва	50
8	Придбання алебастру для відливання форм	25
9	Заготівля глини	20
10	Передплата періодичної літератури	8
11	Канцелярські витрати	5
12	Інші витрати	10
	Разом	1280

Таблиця~3

Специфіка глин Макарово-ярівського гончарного району

№ п/п	Місце залягання пласта	Придатність глини
1	с. Давидівка Макарово-ярівської волості	Для виробництва татарської черепиці й прикрас для квіткових клумб. Із 20%-вим додаванням вапна — придатна для кахельного виробництва.
2	хут. Лисий Новосвітлівської волості	Після ретельної обробки — для гончарного, у тому числі кахельного, виробництва, облицювальних плиток і прикрас квіткових клумб
3	с. Новоганівка Первозванівської волості	Для кустарної скульптури, гончарного виробництва
4	хут. Водяний Макарово-ярівської волості	Для гончарних виробів, облицювальної плитки і прикрас для квіткових клумб
5	с. Макарів Яр	Для гончарних виробів, облицювальної плитки
6	с. Новокиївка Макарово-ярівської волості	Для кустарного виготовлення черепиці й прикрас для квіткових клумб
7	с.Макарів Яр, на березі р. Донець	Для самостійного виробництва не придатна; може слугувати домішкою для плавкості до інших глин, наприклад, давидівської

тиви в цьому напрямку. Слов'яносербські повітові земські збори 1914 р. ухвалили:

– внести до земського кошторису на 1915 рік 1280 крб. для потреб гончарної майстерні;

– доручити земській управі підготувати звіт про вплив гончарної майстерні на місцеве виробництво;

– порушити клопотання перед губерньськими земськими зборами щодо асигнування 640 крб. на утримання гончарні та інструктора з гончарної справи⁶³.

1914 р. Слов'яносербське повітове й Катеринославське губерньське земства асигнували на розвиток гончарного промислу 1800 крб., а на 1915 таких витрат було заплановано в сумі 1280 крб.⁶⁴.

Так було покладено початок системній роботі з підтримки гончарного промислу. Потрібний був лише час для того, щоб запровадити в життя всі заплановані заходи і першим з них мало бути ґрунтовне геологічне обстеження місцевих покладів глин з метою визначення їх обсягів та глибини залягання. Значні перспективи збуту гончарної продукції відкривало плановане шлюзування річки Сіверський Донець⁶⁵.

На жаль, подальші події (Перша світова війна, більшовицький переворот 1917 р., громадянська війна) не дозволили здійснити заплановане в повному обсязі. В одному із тогочасних земських видань із сумом констатувалося, що через призив на мобілізацію в 1915 р. *“інструктора гончарного производства, по гончарному делу в с. Макаров Яр почти не проходили работы. Вновь приглашенный инструктор после трёх месяцев оставил службу по причине низкого оклада”*⁶⁶.

Підсумовуючи викладене вище, необхідно за-

⁶³Журнал 49-го очередного Славяносербского Уездного Земского Собрания сессии 1914 г. Заседание 6 ноября // Журналы и доклады Славяносербского Уездного Земского Собрания 49-й очередной сессии 1914 года и экстренных заседаний 25 января и 25 августа 1914 г. – Луганск: Типография С.М.Гаммерштейн, 1915. – С. 164, 209.

⁶⁴Смета расходов Славяносербского уездного земства на 1911 г... – Приложение. – С. 33-187.

⁶⁵Скачков П. Обзор гончарного промысла в с. Макаров-Яр... – С. 151.

⁶⁶О пособии Славяносербского уезда Екатеринославской губернии земской управе на содержание инструктора о гончарном производстве // Державний архів Луганської обл. – Ф. 395. – Оп. 2. – Од. зб. 2. – Арк. 67.

значити, що Слов'яносербське повітове земство, на території якого знаходилося гончарне село Макаров Яр, було одним із найпрогресивніших земств Катеринославської губернії. На поч. ХХ ст., особливо у першій половині 1910-их рр., воно активно сприяло розвитку гончарного виробництва в повіті, крок за кроком рухалося вперед, можливо, в чомусь виявляючи меншу наполегливість і послідовність, аніж того вимагали умови й швидкоплинний час. Однак запровадження виготовлення полив'яних виробів, відкриття в Макаровому Ярі навчально-показової гончарної майстерні, дослідження властивостей та експлуатація нових родовищ місцевих глин, розширення асортименту глиняних виробів, залучення до навчання в гончарні селян з інших сіл, популяризаторська діяльність керівника майстерні, співпраця з Миргородською художньо-промисловою школою ім. Миколи Гоголя – усе це свідчило про послідовні дії земства в напрямку підтримки гончарного промислу. Не всі реалізовані заходи були достатньо ефективними, але вони мали на меті в умовах зростання промислового виробництва кераміки підтримати традиційне гончарство, розширити сферу його впливу, ринки збуту продукції, залучити до цього заняття молодь і таким чином протидіяти його занепаду. Земські діячі усвідомлювали важливість гончарства не тільки для тогочасної економіки повіту, а й для зміцнення матеріальних статків родин кустарів. Тому вони активно обговорювали й планували певні заходи, повністю реалізувати які не вдалося з кількох причин: через недосвідченість у цій справі самого земства, через відсутність досвідченого керівника – фахівця з гончарної справи, через обережність і нерішучість самих кустарів. Проте непереборною перешкодою на шляху поступального розвитку макарово-ярівського гончарства стали відомі історичні події, суспільні катаклізми й більшовицькі експерименти, які в підсумку призвели до повного занепаду й зникнення гончарства в доті найбільшому на межі Слобідської України й Донбасу гончарному осередку Луганщини.